CZU: 81`373.2=135.1 **https://doi.org/10.59295/sum4(174)2023_17**

EVOLUŢIA CERCETĂRILOR ÎN TERMINOLOGIA ONOMASTICĂ

Doina COROBCEAN

Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu”

Onomastica este un domeniu lingvistic complex şi pragmatic, iar numele proprii care apar constant necesită o clasificare tematică. O analiză a termenilor din domeniul onomasticii este necesară pentru a clarifica statutul acestora în cadrul disciplinei, în concordanță cu alte domenii (sociologie, psihologie, filosofie) sau diferit decât sensul dat de DEX. Nomenclatorul clasic al numelor proprii divizate în antroponime, toponime sau zoonime a devenit insuficient de exact în a reda clasa onimică concretă a numelui propriu, de aici a şi apărut necesitatea de a identifica în limba română clasele termenilor onomastici uzuali. Astfel, în baza dicționarelor, a glosarelor tematice, realizate de cercetătorii români, în diferite perioade, dar și a celor alcătuite la nivel internațional, putem îmbogăți terminologia onomastică cu termeni noi, aplicabili sistemului limbii române.

Cuvinte-cheie: *onomastică, antroponimie, toponimie, tipologie, termen onimic, terminologie*.

EVOLUTION OF RESEARCH IN THE ONOMASTIC TERMINOLOGY

Onomastics is a complex and pragmatic linguistic field, and the constantly appearing proper names require a thematic classification. An analysis of the terms in the field of onomastics is necessary to clarify their status within the discipline, in accordance with other fields (sociology, psychology, philosophy) or different than the meaning given by the dictionary. The classic nomenclature of proper names divided into anthroponyms, toponyms or zoonyms has become insufficiently accurate in rendering the concrete onymic class of the proper name, hence the need to identify, in Romanian, the classes of the usual onomastic terms. Thus, according to dictionaries, thematic glossaries made by Romanian researchers, in different periods, but also those compiled by international researchers, we can enrich the onomastic terminology with new terms, applicable to the Romanian language system.

Keywords: *onomastics, anthroponymy, toponymy, typology, onymic terms, terminology.*

Introducere

Terminologia este un domeniu indispensabil oricărei arii de cercetare. Prin intermediul termenilor temele științifice se internaționalizează, depășesc arealul geografic de studiu şi pot fi utilizaţi interdisciplinar. De exemplu, termenul onomastică, care în limba română a intrat prin filiera franceză, are practic aceeași transcriere în diferite limbi, având o temă comună onom, ceea ce facilitează înțelegerea şi utilizarea acestuia.

În context diacronic, terminologia onomastică, care iniţial se referea doar la numele de persoane şi de locuri, treptat s-a completat cu noi termeni uzuali.

Terminologia onomastică este un domeniu complex care, în urma formării de denominaţii noi în diverse domenii, evoluează şi se amplifică.

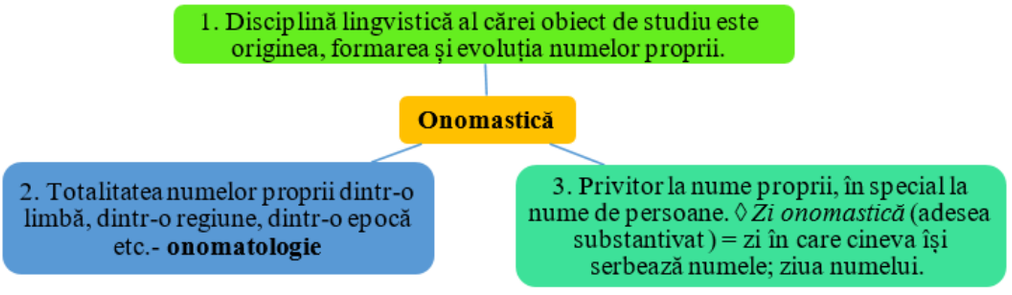
Context istoric

În 1938 s-a desfăşurat primul Congres de Toponimie şi Antroponimie, care s-a petrecut la Paris. Congresul a fost prezidat de Albert Dauzat, care, la acea vreme, avea deja publicate studii de referință în domeniul onomasticii, care au devenit fundamentale pentru domeniul dat. Ulterior, al doilea congres a fost organizat abia în 1947. Aceste două manifestări ştiinţifice de anvergură aveau să pună bazele Consiliului Internațional în Domeniul Onomasticii (ICOS). [1] În 1959, la New York, Consiliul Social-Economic (ECOSOC) în cadrul unei şedinţe cu un grup mic de experţi elaborează primele recomandări privind utilizarea, la nivel internațional, al numelor geografice, iar ulterior s-a format Grupul Experților Națiunilor Unite în Domeniul Numelor Geografice (UNGEGN), care reglementează utilizarea, incidența, transliterarea şi echivalarea toponimelor la nivel internaţional [2].

Arii terminologice

Pornind de la termenul onomastică constatăm că în diferite perioade explicația acestuia a evoluat, extinzându-se şi nomenclatorul termenilor aplicabili în această sferă. Conform dicţionarului de ştiinţe ale limbajului termenul onomastică are trei sensuri [3, p. 337]:

Schema 1. Sensuri ale termenului onomastică:

Este relevant de menţionat că aceste definiţii punctează că onomastica:

- este o disciplină lingvistică;
- cuprinde totalitatea numelor proprii.

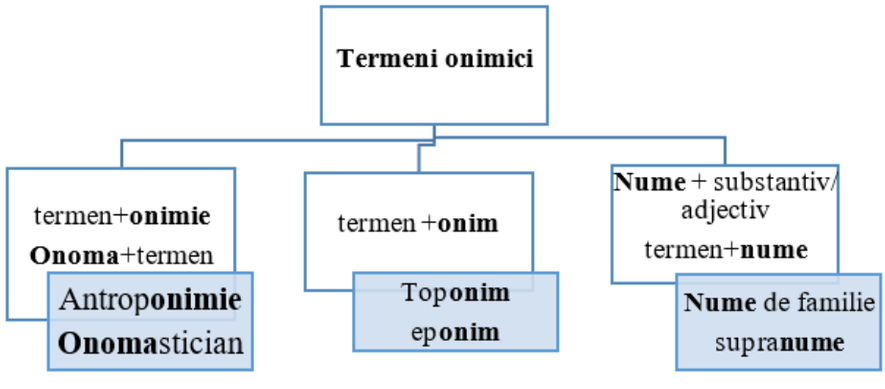
În încercarea de a identifica/ de a categoriza termenii onomastici cercetătorul polonez Artur Gałkowski [4, p. 62] operează cu termenul onomaterm (onomastic terminology), pe care îl consideră un termen din domeniul lingvisticii, subdomeniul - onomastică. Onomaterm este un termen adoptat şi de ICOS, în cadrul grupului de lucru al cercetătorilor preocupaţi de reglementarea terminologiei onomastice. Astfel, el descrie patru direcţii de cercetare ale onomaterm-ului modern:

1. tratarea terminologică tradiţională a termenilor onimici, ca o direcţie a studiilor onomastice din anii `60-`80 ai secolului trecut;
2. un domeniu care suplimentează sau modifică vechii termeni onimici;
3. o direcţie nouă care ignoră tradiţiile istorice în formarea termenilor onimici;
4. renegarea tradiţiilor ştiinţifice şi crearea unei noi baze de termeni onimici [4, p. 63].

Grupul de cercetători din cadrul ICOS subliniază că cea mai mare parte a termenilor utilizaţi în domeniul onomasticii se formează cu ajutorul lexemului-bază *onom*, element care indică apartenenţa lexemelor respective la domeniul onomasticii. Această regulă nu este aplicabilă sistemului limbii române, dat fiind faptul că termeni ca: *antonim, sinonim, paronim, astronom* nu se pretează acestei reguli generale. Totuşi, e de menţionat că nomenclatorul internaţional al termenilor onomastici este elaborat în limba engleză, aceasta acceptând două formaţiuni: cu *onym* (clasa de termeni)- *anthroponym, toponym, eponym* şi *onymy* (subdomeniu al onomasticii) - *anthroponymy, toponymy, eponymy*, şi nu este aplicabil formanţilor onimici în limba română.

În funcţie de categorie şi caracterul uzual al termenului, domeniu al onomasticii sau clasă a numelui propriu, putem identifica următoarele căi de formare a termenilor onimici în limba română:

Schema 2. Formarea termenilor onimici.

Această tipologie, însă poate fi dezvoltată în altă clasificare, care ar enumera toţi termenii în funcţie de clasa onimică din care fac parte, cum ar fi antroponimele sau toponimele.

În încercarea de a propune o clasificare logică a numelor proprii, contrar celei clasice: antroponime, toponime, zoonime, cercetătorii cehi Svoboda în 1960 [4, p. 65] şi, ulterior, Šmilauer, în 1973 [4, p. 65] clasifică numele proprii în patru categorii:

- în prima clasă sunt incluşi termenii generali, care definesc domeniile de cercetare în cadrul onomasticii;
- în a doua sunt incluse numele de obiecte cu specificarea clasei numelor de locuri;
- a treia grupă cuprinde numele de obiecte în general;
- a patra grupă este dedicată numelor de persoane.

La fel, cercetătorii cehi mai propun o clasificare din perspectiva numelor animate/ inanimate, o clasificare mai restrânsă şi mai relevantă decât cea precedentă, astfel toate numele proprii sunt divizate în două clase:

- bionime: antroponime şi toponime;
- abionime: toponime şi nume de obiecte.

În onomastica finlandeză găsim o altă clasificare, care păstrează practic acelaşi principiu animat/ inanimat, cu adăugarea unei categorii, oarecum relevante, numele culturale:

1. Nume de persoană (prenume, supranume, patronim etc.).
2. Nume de animale.
3. Nume de locuri (nume geografice, hidronime, nume cerești).
4. Nume culturale:

4.1. Nume de așezări
4.2. Nume de landșaft
4.3. Nume de transporturi
4.4. Nume de construcții
4.5. Nume de operă de artă
4.6. Nume de organizații
4.7. Nume de produse. [5, p. 26]

Această clasificare conform criteriului cultural este contradictorie din considerentul că numele de aşezări şi cele de landșaft le considerăm valabile pentru categoria numelor de locuri.

Nomenclatorul termenilor în onomastica românească

Terminologia onomastică românească nu are o clasificare generală clară a termenilor, de aceea propunem ca aceştia să fie divizaţi în patru clase, conform principiului atribuirii ariei onimice de utilizare: domenii onimice, bionime, abionime şi nume culturale.

Domenii onimice: Antroponimie, antropotoponimie, deonomastică, eponimie, etnonimie, fitonimie, oronimie, socio-onomastică, toponimie, urbanonimie, zoonimie.

Bionime:

Antroponim: Nicolai (33344), Andrei (72409), Chetruş(249), Barbăroşie (169); acronim: USM, PAS; adelfonim; alonim; andronim; antroponim colectiv/ nume de grup; aptonim: Olar (44)/ Olaru (2495), Gonciar (132)/ Goncear (2877); asteronim/ ateronim: O****G****** - Olaru Grigore; autonim:Oleg Serebrian, Tatiana Ţîbuleac; etnonim/ Socionim/ Etnografonim: Moldovean, român, german; endonim/ autonim: găgăuzi; exonim: Ardeleni, munteni, dobrogeni gamonim; geonim: Iaz (93); hagionim: Eusebiu (43), Augustin (733), Maria (115539); hipocoristic: Anuţa, Măriuca, Lenuţa, Ionel; hiponim; matronim: Aanei (2), Amarii (206);nume androgin/ unisex: Gabi (39) [Gabriel, Gabriela], Nico (12) [Nicolai, Nicoleta], Alex (2548) [Alexandru, Alexandra]; nume anodin; nume laic: Robert (2641), Luminiţa (1818), Bianca (2670); nume mitologic: Diana(21576), Artemis (11); nume veterotestamentar/ nume biblice: David (14315), Aron (171); ortonim; Patronim: Daniel (6), Mircea (353), Bogdan (3181), David (2330), Iov (42); Orhei (109), Trinca (236); prenume/ nume individual/nume de botez/ nume mic:Radu, Alina, Victor, Cristina; pseudonim/ criptonim/ nume de cod: Tudor Arghezi (Ion Nae Theodorescu), George Bacovia (George Andone Vasiliu), Veronica Micle (Ana Câmpeanu); scenonim: Anatol Durbală - Românaşu, Emilian Creţu – Dora, Ion Jitari – Vania Băţ; supranume/ agnomen/ poreclă: Prim-ministrul Bombonel; teonim/ nume teoforic: Christós (27); Ozana (3).

Zoonim: Toto, Dodo; ihtionim.

Abionime:

Toponim: Moldova, Chişinău, Ţînţăreni; antropotoponim: Ştefan Vodă, Cantemir, Alexandru Ioan Cuza; astronim: Sirius, Canopus, Arcturus; coronim/ macrotoponim: Republica Moldova, Bugeac, Muntenia; dendronim: Dendrarium, Stejarul lui Ştefan cel Mare; hagiotoponim: Constantinești; microtoponim/ano-

iconim: Boireasca, Cămătăriţa, Cnezoaia; neotoponim: Satul German, Cartierul Cluj, Complexul Torocenter; nume extraterestru: bazin Polul Sud–Aitken - cel mai mare bazin de pe suprafaţa Lunii; Olympus Mons, (cel mai mare munte cunoscut din Sistemul Solar) situat pe planeta Marte; speleonim; Peştera Emil Racoviţă.

Hidronim: Ciulucul Mare, Botna, Ialpug, Caplani; helohim: Mlaştina Togai, limnonim: Lacul Beleu, Lacul Stânca; pelagonim: Marea Neagră; potamonim: Prut, Nistru, Bâc.

Urbanonim: Strada Grigore Vieru, Bulevardul Renaşterii; agoronim: Piaţa Marii Adunări Naţionale (Chişinău), Piaţa Vasile Alecsandri (Bălţi); astionim: Soroca, Briceni, Hânceşti; dromonim/ hodonim: bd. Dacia, str. Calea Bucovinei; horonim: Botanica, Buiucani.

Nume culturale

Crononim/heortonim: Crăciunul, Înălțarea Domnului; eclezionim: Parohia „Sfinților Împărați Constantin şi Elena"; hagionim: Sfântul Nicolai, Sfântul Gheorghe; nume hieratic: Isus Hristos, Dumnezeu; sociodeonim: Gustar, DescOperă; fitonim: dalie, eponim: boala Lyme, testul Papa-Nicolau transonim: Bălţi – oraş (toponim)→Bălţi divin.

Termenii prezentaţi au fost selectaţi din glosarul de termeni alcătuit de V. Răileanu [6, p. 188], în ordine alfabetică, dar şi din glosarele internaționale, cel propus de ICOS [7], dar şi de UNGEGN [2]. Glosarul ICOS a fost elaborat în 2019, cu echivalarea acestuia în 19 limbi, cu excepţia limbii române. E de menţionat că nu toţi termenii prezentaţi se regăsesc în dicţionarul explicativ sau cele specializate ale limbii române, fiind identificaţi în alte limbi, cum ar fi engleză, franceză, rusă.

Concluzii

În concluzie, în terminologia onomastică românească ar fi necesar de a face ajustări, în special în cazul claselor onomastice interdisciplinare, pentru a oferi fiecărui domeniu un minimum terminologic cu referire la categoriile de nume proprii utilizate în acest areal, astfel încât cercetătorii să nu recurgă la terminologiile specifice din alte limbi.

Referințe:

1. The International Council of Onomastic Sciences (ICOS). https://icosweb.net/about-icos/brief-history/ (accesat la 27.04.2023).
2. United Nations Group of Experts on Geographical Name. https://unstats.un.org/unsd/ungegn/ (accesat la 15.04.2023).
3. Bidu-Vrânceanu A., Călărușu C., Ionescu-Ruxăndoiu L., Mancaș G., Pană Dindelegan G., Dicționar General de Științe ale Limbii.București, Editura Științifică, 1997, 573 p.
4. Gałkowski A. Development of International Works on Onomastic Terminology: Review of Slavic Approaches. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio FF – Philologiae, nr. 1, 2019, p. 61-81.
5. Ainiala T, Saarelma M., Sjöblom P.. Names in focus. An introduction in Finnish onomastics. Finnish Literature Society, 2016, 287 p.
6. Răileanu V. Tipologia numelui de familie: semantică și structură, Chișinău: UNU, 2022, 200 p.
7. The International Council of Onomastic Sciences (ICOS). https://icosweb.net/wp/wp-content/uploads/2019/05/ICOS-Terms-en.pdf (accesat la 27.04.2023).

Date despre autor:

Doina COROBCEAN, asistent universitar, Centrul de Studii Preuniversitare și Educație Lingvistică, USMF „Nicolae Testemițanu".

E-mail: doina.corobcean@usmf.md

Tel: 078728949

ORCID: 0000-0002-8166-4874

Prezentat la 14.02.2023